

KALENDÁRIUM

- narodil sa 28. októbra 1791 v Hornej Mičinej
- roku 1817 ukončil štúdium na univerzite v Jene, kde bol jeho spolužiakom Pavol Jozef Šafárik
- v rokoch 1818 – 24 bol profesorom a rektorom lýcea v Kežmarku, kde okrem iných vyučoval aj svojho o 21 rokov mladšieho brata Sama Chalupku. Svoje povolanie mal rád a so školou sa napokon ťažko lúčil. Odišiel však pre zlé hmotné postavenie. Z čias jeho účinkovania v Kežmarku pochádza jeho prvá tlačaná kniha – súbor školských rečí Duodecim orationes scholasticae – Dvanásť školských rečí (Levoča, 1826). Odchod Chalupku z Kežmarku sťažoval aj intenzívny citový vzťah k nemeckej statkárskej dcére Babette von Wieland, ktorej rodičia bránili ich kontaktom. Zo vzdoru sa nikdy nevydala. Tesne pred koncom života požiadal Babettu o jej portrét, ktorý síce prišiel, ale až po jeho smrti... Kežmarská historička a spisovateľka Nora Baráthová spracovala tento príbeh v knihe Neľutujem, že som milovala (1998).
- roku 1824 sa stal ev. farárom v Brezne, tam vytvoril väčšinu svojich prác. Prispieval do časopisov, vydával knihy, venoval sa dramatickej spisbe. Za jeho účinkovania bol kostol po požari roku 1841 obnovený a zväčšený, postavená empóra, kazateľnica a nový oltár.
- ako 36-ročný sa 25. júla 1827 oženil s 22-ročnou Ludovikou Lovichovou, mali spolu tri deti
- roku 1842 bol členom deputácie slovenského národa vo Viedni s prestolným prosbopisom
- v otázke uzákonenia spisovanej slovenčiny Ludovítom Štúrom roku 1843 bol najskôr odporcom, neskôr však uznal jej oprávnenosť a sám svoje diela prepísal z biblickej češtiny
- slovenského povstania v rokoch 1848/9 sa aktívne nezúčastnil, ale podporoval ho, vo februári 1849 poskytol slovenským dobrovoľníkom na čele s Jozefom M. Hurbanom svoj prírbytok
- v rokoch 1851-60 bol administrátorom superintendencie pred dunajskej
- roku 1855 ho navštívila česká spisovateľka Božena Němcová
- roku 1861 presadzoval mesto Brezno ako sídlo Matice slovenskej
- zomrel 15. júla 1871 v Brezno vo veku nedožitých 80 rokov

RYDANÉ DIELO

PRÓZA

Kocourkovo. Almanach Hronka, Banská Bystrica 1836
Bendeguz, Lipsko 1841

DRÁMA

Kocourkovo, aneb: Jen abychom v hanbě nezůstali, Levoča 1830

Všecko naopak, aneb: Tesnošilova Anička se žení a Honzík vydává, Levoča 1832

Trasořitka, anebo: Stará láska se předce dočekala, Liptovský Sv. Mikuláš 1833

Třináctá hodina, aneb: Však se nahledíme, kto bude hlásníkem v Kocourkově, 1836

A vé szerelmes, vagy a Torházi négy vőlegény, Pešť 1835

Starouš plesnivec, anebo Čtyři svadby na jednom pohřbe v Kocourkově, Levoča 1837

Dobrovolníci, Viedeň 1854

Fuk a Huk alebo prvý apríl, 1862

Hrdá pýcha skrotla (vyšla v súbornom diele)

INÉ

Kázně nedělní a svátečné, Pešť, 1846-47

Zpěvník, 1842 (obsahuje 45 duchovných piesní od Jána Chalupku)

Geschichte der Generalsynoden beider evangelischen Konfessionen in Ungarn vom Jahre 1791 (Dejiny generálnych synod oboch evanjelických vyznaní v Uhorsku od r. 1791), Jena 1858

Schreiben des Grafen Karl Zay, General inspektors der evang. Kirchen und Schulen Augsburg. Konf. in Ungarn, an die Professoren zu Leutschau

(List grófa Karola Zaya, generálneho dozorca ev. a v. cirkvi a škôl v Uhorsku profesorom v Levoči), Lipsko 1841

tri brožúry propagujúce sporiteľníctvo, 40-te roky 19. storočia (v nemčine, maďarčine, bibličtine)

Ján Chalupka - Slovenský Európan od Hrona

Bulletin k 230. výročiu jeho narodenia

Vydala Obec Horná Mičiná

Text: PaedDr. Jana Boruľová

Výtvarno-grafický návrh: PaedDr. Dušan Jarina

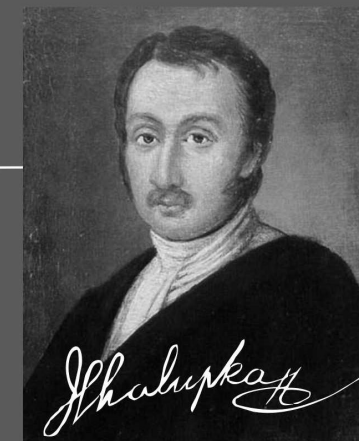
Horná Mičiná 2021

Horná - Mičina. Celkový pohľad.

SLOVENSKÝ EURÓPAN OD HRONA

JÁN CHALUPKA

*28. október 1791 Horná Mičina
+15. júl 1871 Brezno

Horná Mičina
28. október 2021

Slovenský Európan od Hrona

V dnešných časoch pri zdôrazňovaní nášho členstva v rodine európskych krajín oceňujeme predovšetkým osobnosti, ktoré v sebe prvky európanstva už dávno obsiahli. Chvalabohu, v našej národnej histórii nechýbajú, preto sa nám netreba nikde vracieť, iba sa rozpomenúť... Napríklad na nášho rodáka Jána Chalupku, ev. kňaza, spisovateľa a zakladateľa slovenskej dramatickej spisby. Pri príležitosti 230. výročia jeho narodenia sa nám natíska otázka, ako by asi obstál podľa súčasných kritérií. Odpoveď je možná iba jedna – na výbornú!

Narodil sa 28. októbra 1791 v Hornej Mičinej pri Banskej Bystrici ako prvorodený syn učiteľa Adama Chalupku a jeho manželky Anny Prúni. Adam Chalupka pochádzal z Nemeckej (dnes Partizánskej) Ľupče, v obci pôsobil tri roky (1789 – 92). Ev. kňazom bol v tom čase Ondrej Braxatoris, prastrýko budúceho básnika Andreja Sládkoviča. Iste práve on vykonal akt krstu Jána Chalupku v dnešnom ev. chráme. Po necelom roku sa Ján s rodičmi presťahoval do Hornej Lehoty, kde bol jeho otec zvolený za ev. kňaza. Odtiaľ potom odchádzal na štúdiá do Slovenskej Ľupče, Brezna, Ožďan, Levoče, Prešova, Blatného Potoka, aby v roku 1817 skončil vzdelávací proces na univerzite v Jene, kde študoval teológiu, filozofiu a filológiu. Ešte pred odchodom do Nemecka si zarábala na štúdiá ako vychovávateľ v Radvani u grófa Radvanského (1814) a vo Viedni u bohatého Srba E. Dika (1815). Táto školská vandrovia mu zabezpečila naozaj kvalitné vzdelanie a rozhladenosť s mimoriadnymi jazykovými znalosťami – okrem materinského jazyka a biblickej češtiny ovládal latinčinu, gréčtinu, hebrejčinu, nemčinu, maďarčinu, angličtinu, francúzštinu, taliančinu, poľštinu a srbčinu. Vynikajúco sa uplatnil ako učiteľ v Ožďanoch, ale najmä ako profesor a rektor na lýceu v Kežmarku (1818 - 24). K tomuto miestu ho viazala aj nenaplnená láska k Babette von Wieland...

Roku 1824 prijal ponuku breznianskej ev. a v. cirkvi a stal sa na 47 rokov jej kňazom. Z Brezna už neodšiel, zomrel 15. júla 1871, pochovaný je na tamjšom starom cintoríne.

Napriek vážnemu profesorskému a kňazskému povolaniu bol Ján Chalupka veselej, figliarskej, v mladosti až svetáckej povahy, čo ho do značnej

miery viedlo aj pri posudzovaní javov života okolo seba. Preto okrem prednášok, kázni, duchovných piesní a obranných spisov dominoval predovšetkým vo veselohernej dramatickej spisbe. Priesťorovým vymedzením Chalupkových frašiek sa stalo Kocúrkovo s postavami a postavičkami, ktoré autorovi okrem obdivu prinieslo aj veľa príkorí a nevraživosti od „postihnutých“ obyvateľov skutočného Kocúrkova. To však nebolo iba jedno, ako si to vtedy mysleli Brežňania, ale bolo ich oveľa viac a nielen v našom regióne. Premiéra Kocúrkova 22. augusta 1830 v Liptovskom Sv. Mikuláši v iniciatívy G. Fejérpatakyho – Belopotockého znamenala začiatok intenzívneho ochotníckeho divadelníctva na Slovensku, ktoré do značnej miery nahrádzalo absenciu ďalších kultúrno-spoločenských aktivít, v iných národoch samozrejmych. Ohlas na predstavenie bol veľký, čo však neznamenalo, že aj doma bol prorokom. V Brezne bola táto hra uvedená až o 14 rokov neskôr. V čom spočíval dôvod nespokojnosti domácich? Ján Chalupka bol pevne zakotvený v rodnej slovenskej hrude, čo ale neznamenalo, že nekriticky obdivoval všetko, čo sa na Slovensku dialo. Veľmi presne odhaľoval úbohé „janičiarske“ praktiky nastupujúceho mešťanstva i degenerujúceho zemanstva. Nemilosrdne, ale s úsmevom ich zvečnil vo svojich divadelných hrách i románe Bendeguz. Prostredníctvom Chalupkových frašiek bola odchovaná nejedna generácia ochotníckych divadelníkov i profesionálnych hercov – v tomto sme hádam v hanbe nezostali. Veď Divadelný súbor Jána Chalupku v Brezne je naozaj reprezentatívnou ustanovizňou, ktorá nesie jeho odkaz nielen v názve. Aj prehliadka umeleckého fortieľa pedagógov Chalupkovo Brezno potvrdzuje nastavenie k tvorivosti a rozhladu, ozdobou mesta je takisto Gymnázium Jána Chalupku. Otázkou však zostáva, či sme si z kocúrkovčiny zobrali dostatočné poučenie a nebudujeme v nás viac ako je únosné. Veď aj dnes si často klepeme po čele: *to je ale kocúrkovo!* Návraty ku klasikom by sa preto mali stať okrem pietnej spomienky predovšetkým podnetom na uvažovanie o večných hodnotách života a jeho ponižujúcich nedostatkoch.

V Hornej Mičinej bola Jánovi Chalupkovi odhalená pamätná tabuľa v roku 1972 v obecnom parku na budove bývalého obecného úradu, po zmene miesta úradu bola tabuľa premiestnená na dom č. 74,

od roku 2011 je umiestnená na budove farského úradu. Obyvatelia Hornej Mičinej na svojho rodáka nezabúdajú, podľa možnosti sa zúčastňujú podujatí na jeho počesť v Hornej Lehote alebo v Brezne, radi si napr. pri dvojstoročnici jeho narodenia pozreli predstavenie Kocúrkova podaní Brežňanov, pred dvomi rokmi usporiadali zájazd po jeho stopách v Kežmarku, kde si prezreli lýceum i kostol, v ktorom Chalupka šesť rokov pôsobil. Škoda, že sa v obci nezachoval jeho rodný dom...

Je radostné zistiť, že v slovenskej národnej histórii sú také osobnosti ako Ján Chalupka, ktorého môžeme nazvať Európanom pre jeho vzdelanie i rozhladenosť, a ovenčiť ho prívlastkom slovenský s bližším určením regiónu – od Hrona – pre jeho vernosť svojej. Čo tak ho jednoducho nasledovať?

